

A MAGYAR AKADÉMIAI KÖNYVTÁR EGY COLLIGATUMA.

Közli: Szabó Károly.

A mult hónapban Hellebrant Árpád m. akadémiai könyvtár-tiszt úr szívességéből mintegy 100 darab régi magyar nyomtatvány czímmását kaptam, hogy azokat, ha netalán köztök előttem ismeretlen munkák akadnának, sajtó alatt lévő magyar könyvészeti kézikönyvemben használjam föl.

Meg voltam lepetve, midőn e közleményben néhány oly régi magyar könyv czímmására akadtam, melyeket az általam átvizsgált hazai könyvtárakban vagy teljességgel nem, vagy csak csonka példányban láthattam.

Hogy ezen régi magyar könyvek címeit hűséggel és pontossággal vehessem és adhassam, a m. akad. könyvtár igazgatósága kérelmemre szíves volt a kijelelt darabokat, s ezek közt egy a XVII. század első felében gyűjtött és bekötött, tenyéryi vastag 4-rét colligatumot is, néhány héti használatra hozzám küldeni, melyben az általam kért részint eddig ismeretlen, részint igen ritka magyar nyomtatványok közül négyet találtam bekötve.

Az ezen igen nagybecsű colligatumba foglalt könyvek közül a legrégebb 1594-ki, a legújabb 1638-ki nyomtatvány. Az egész áll 25 darab nyomtatványból és 2 kéziratból, mely utóbbiak azonban nem hazánkra vonatkoznak.

A 25 nyomtatvány között magyar van 5, latin hungaricum 11, a külföldi politikai s egyházi viszonyokra vonatkozó, 1615—1623 közt kiadott külföldi nyomtatvány 9 darab.

Ez utóbbiakat, mint nem a »Magyar Könyv-Szemle« körébe tartozókat, mellőzve, van szerencsém a magyar nyomtatványokat és a latin hungaricumokat, mint nagy részben egyetlen vagy igen ritka példányokat, két osztályba s időrend szerint sorozva, e lapok olvasóival könyvészetiileg megismertetni.

I. Magyar nyomtatványok a XVI. és XVII. századból.

1. *Præcatio pia ad Iesvm Christvm in extremo mortis discrimine erigenda, continens varias crucis vtilitates, et ea quae S. S. nobis tempore afflictionum suggerit.*

Mars, morbi, mortes, mundi mala multa manete:

Vox verae vitae, viuida vita veni.

Bartphae. 1597. 4-r. A 1—4 = 4 sztlan levél.

A szöveg egy magyar énekből áll, két oldalt a szent írásból vett latin idézetekkel.

Eddig ismeretlen, egyetlen példány.

2. Rimai János. Generosi ac Magnifici Domini Valentini Balassa de Gyarmath, ad Castra Strigoniensia iter et procinctus . . . Az Nagysagos Gyarmathi Balassa Balitnac Esztergam ala valo keszueleti, keszueletiben való Imádsága, s-Mit példázott légyen az oe Feiér voerfoelyes Kamokából tsináltatott Zászlóia, kin Hárpháiaual Dáuid Király vagyon terdén telepedue oeszue fogott s-fel emelt ket kezeiucl írua. Ad notam: Botsásd meg Wr Isten iffiuságomnac vétkét. Hely és év n. 4-r. A—D = 4 ív = 16 sztlan levél.

A szerző az első ének versfejeiben így nevezi meg: »Balassios fratres Rimai decorat.

Hogy e könyv Bártfán volt nyomtatva, bizonyos abból, hogy betűi teljesen egyeznek az 1. szám alatt leírt bártfai 1597-ki nyomtatvány betűivel. Hogy pedig Rimai e versei a XVI-dik században, már 1598-ban ki voltak nyomtatva, kétségtelen a szerzőnek a címlap aljára írt ezen sajátkezű jegyzetéből: »Sum Joannis Rimai (monogrammal) Anno 1598.«

Irodalomtörténetünkben ismeretlen. — Egyetlen teljes példány; csonka példányát, melyből az utolsó ív hiányzik, láttam a debreczeni ref. coll. könyvtárában (egy colligatumban).

3. Rerum in Transsylvania, Anno Domini 1613. Toto Mense Octobri Gestarum Ordo et Series. Nec non Articuli Trium Nationum Eiusdem Regni Transsylvaniae. In quibus omnibus, mutationis hujus Causa et effectus, Christiano orbi, ob oculos ponitur. Ac Electio Serenissimi Domini Gabrielis Bethlen, Dei gratia, in Principem Transsylvaniae, Partiumque Regni Hungariae Dominum, et Siculorum Comitem etc. Electi. Inauguratio item; additis omnibus conditionibus, laudatissimae regni administrationis, descripta habetur. Par denique literarum, Varadino in Transsylvaniam missarum, quibus primum omnium de infelicissima morte Serenissimi Principis Gabrielis Bathori, tres regni Nationes, in generali congregatione in Civitate Claudiopolitana, certiores factae sunt, sub-

sequitur. Ex permissu Illvstrissimi Principis etc. Primo Claudiopoli, Typis Heltanis impressa. 4-r. A—C = 3 ív = 12 szatlan levél.

Tartalma a címlapon, a különböző czikkek felíratain, és ifjabb Varsolezi Jánosnak, a kolozsvári óvári magyar iskola collaboratorának, »Epigramma in tam repentinam regni hujus mutationem« című latin versén kívül, mely a hét utolsó lapot foglalja el, egészen magyar.

Igen ritka. — Csak néhány példányt láttam Erdélyben.

4. Apologia, Az az, mentsegre valo iras, tudni illik, mi-csoda el tavoztathatatlan Okokbol Kenszeritettek Cseh Orszagnak mind három Statusi, kik az Ur Vacsorajat mind az ket szin alatt veszik, magok oltalmaert hadat fogadni. Az Pragai Nemet nyelven (Velezlavi Samuel által) nyomtatott Exemplarbol Magyar nyelvre fordítatot. H. és év nélkül. (Kolozsvár. 1618.) 4-r. A—C = 3 ív = 12 számozatlan levél.

Külön címlapja nincs, nem is volt.

Hogy e könyv kolozsvári nyomtatvány, bizonyos abból, hogy betűi s nyomdai díszítményei a régi Heltai-féle nyomdából valók. Hogy pedig a cseh protestáns rendek ezen Prágában 1618. május 25-én kelt Apológiájának magyar fordítása már 1618-ban megjelent, bizonyos Rimai Jánosnak az első lap aljára írt ezen jegyzetéből: »Monaki Miklos Uram ő kegyelme ajandeka. Ao 1618, 23. 9-bris.«

Sándor István, M. Könyvesház 22. l. e könyvet H. n. 1620-ra veszi föl, s ő utána magam is tévedtem, midőn sajtó alatt lévő s mintegy félig kinyomott munkámban, Régi magyar könyvtár 226. l. ez Apológiát Kolozsvár, 1620-ra vettem föl.

Ezen kívül még csak egy általam eddig egyetlennek hitt példányt láttam a sáros-pataki ref. coll. könyvtárában. — Egy levelének töredéke Lugossy József ajándékából az erdélyi Múzeumban.

5. Roevid, de igen bizonyos Relatio, Arról: mikent ez jelen valo 1634. Esztendoeben, A die 12. Januarii, usque ad ultimum Februarii, Arulo Albertus Wallensteiner, Mechelburg, Fridland, Sagan, és Groslogau Hertzegh; azonkivuel négy foe foe Személyeckel, az mi Kegyelmes Urunknak, II. Ferdinand Császárnak Foe Generalissimussa; Elsoeben, Pilsna nevoe városban, azhol Generalis Quartiria vólt, És annak utána, Egra nevoe városba Cseh országban,

Keresztyen Fejedelme s-minden érdeme felet való Kegyelmes Ura, és az Austriai ház s-az egész Imperium ellen való álnok Practikáló cselekedeti, s-fel toet czélul viselt hamis csalárd árultatása miatt, méltán érdeme szerint loett büntetése, és gyalázatos ki-menetele, Sokaknak Peldajokra. Justus es Domine et rectum iudicium tuum. Leutschoviae, Typis Laurentii Brevveri, M. DC. XXXIIII. 4-r. A—C₂ = 2¹/₂ ív = 10 sztlan lev.

Egyetlen példány.

II. Latin Hungaricumok.

1. *Latosinius (Joannes)*. Prognosticon, de regnorum ac imperiorum mutationibus, ex orbium coeli syderumque motu et lumine vario, in haec tempora incidentibus. Maximè verò de Christianorum contra Turcas successu. A Ioanne Latosinio Medico Phisico, et Mathematico, diligentissime conscriptum, et publicae vtilitatis gratia editum. Anno 1594. 4-r. A—C = 3 ív = 12 sztlan levél.

Az ajánlás II. Rudolf császárhoz kelt »Crac: Calend: Marty. 1594.«

Az utolsó levélen Magyarországot illető jövendölés olvasható.

2. *Artievli iuxta qvos regitur ecclesia in syperioribus Regni Vngariae partibus*. M. D. XCV. 4-r. A—B 6 = 10 sztlan levél.

All 55 czikkből. — Betűi és nyomdai díszítményei után ítélve kétségtelenül bártfai nyomtatvány.

3. *Apologia et protestatio Legatorvm et Ecclesiarvm Hungaricarvm, aduersus iniquissimas Monacho-Iesuitarum criminationes, quibus Serenissimum Dominum, Dominum Stephanvm Dei gratiá Hungariae & Transyluaniae Principem, gentemque Hungaricam, in odia et contemptum potentissimorum Germaniae Principum inducere, & aduersus eos, more Jesuitico, concitare volentes, Arianismi insimulare non sunt veriti*. Bartphae Excudebat Iacobus Klös. Anno M D C VIII. 4-r. 7 lap.

Ezen eddig egy példányban sem ismert röpírat emlékezetét Pázmány Péternél találtam, az Alvinczi Péterhez intézett Őt szép levél 1. kiadásában Pozsony. 1609. 8-r. 100. lev. e szavakkal: Mi az oka, hogy az felfoeldi Caluinista kialtoc, abba az Apologia ba oltalmazó írásba, melliet Bartfan nem regten nyomtatánac, megh akarúan mutatni, hogy az megh holt Boeskaí Istuán,

nem volt Arianus, anni sok modnekuel valo hazughságokat fueztec egybe?« — Pázmány e. h. 100—102 lev. e könyvecske állításainak czáfolatába is ereszkedik.

Hogy e röpirat Bártfán 1608. magyar nyelven is megjelent, azt, miután eddig magyar példány nem került napfényre, csak Szenczi Molnár Albert ezen szavaiból következtetem, melyek a m.-vásárhelyi Teleki-könyvtárban őrzött sajátkezű naplójának 533. lapján olvashatók: 1608. 12. Juny. recudi curavi A pologiam Ungaricam Boczkai.«

4. Parentalia anniversaria in mortem Egregij quondam Laurentii Feia aliter Rakowszky de Nagy Rakow Sedis comitatus Thurociensis Iurati Assessoris, etc. Anno 1612. die 16. Martij ex hac lacrymarum valle in aeterna gaudia evocati. Scripta In consolationem filii Egregij Domini Matthiae Feia, etc. Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis, Camerae Scepusiensis Rationarij. I. Thessalonicens. Cap. 4. Consolamini invicem. Cassoviae, Typis Ioannis Festi Anno M. DC. XV. 4-r. A—C₂ = 2½ ív = 10 sztlan lev.

A czímlap aljára jegyezve: Reuerendo domino Stephano Miskolezy ibidem Pastori ouium Christi gravissimo mittit consolatus Amicus.

Latin gyászversek gyűjteménye, melyeket írtak: 1. II. Fabricius György, esász. koszorús költő, a kassai német egyház első papja. — 2. Bocatius János, Kassa város polgármestere. — 3. Marussi András, szállósi harminczados, Ugocea várm. táblabírája. — 4. Colmitius János, a kassai iskola német rectora. — 5. Mokoschinus Márton, túróczyi ev. pap. — 6. Váczi Gergely, gálszécsi első pap. — 7. Peregi István, Kassa város szószólója. — 7. Sárosi Márton, a Rákóczyi urak secretariususa. — 8. Makkai Máté, losonczyi harminczados. — 9. Feia vagy Rakowszky György — 10. Feia vagy Rakowszky Jeromos az elhalt fiai.

5. Rectoratus Academicus, id est, Orationes, Quas Comes Emericus Thurzo de Arvva; etc. Rector hactenus Academiae Wittebergensis etc. officij caussa publicè habuit. Wittebergae, E Typographèo Johannis Richteri, Anno M. DC. XVI. 4-r. A—H₂ = 7½ ív = 30 sztlan lev.

Ajánlja a szerző gr. Thurzó Imre János György százsz választófejedelemnek és atyjának Bethlenfalvi gr. Thurzó György nádornak »Wittebergae Cal. Maij Anno c1o DC. XVI.«

Egyik beszédében, melyet a vártemplomban a rectorstágról leköszönve 1616. máj. 1-én tartott, igen élénken rajzolja a törököknek Magyarországon elkövetni szokott kegyetlenségeit.

6. Genethliaca, in natalem pveli Generosissimi et Magnifici, maximaeque spei Domini. D.....¹⁾ Rakoci, etc. Spectabilis ac Magnifici Domini Dñ. Georgii Rakoci de Felsoe Vadasz, Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis Dapiferi, Capitanei Supremi Onadiensis, Comitatus Comitatus Borsodien. etc. Domini, in S. Patach, Makovicza, Saaros, Onod, Szerencs, Lednicze, etc. Ecclesiae Dei Trivni Nutritii et Meoenatis Scholarum liberalissimi, etc. ex Magnifica et Generosissima Dña. Dña Svsanna Lorantfiana, etc. Coniuge dilectissima, filioli primo geniti.²⁾ Junij Anno M. DC. XIX. nati, Atque per Baptisma S. Regenerationis Ecclesiae Dei inserti, die XXII. Augusti, Anni ejusdem, etc. Scripta A Rec. et Studiosis S. Patachiensibus, gratitudinis, observantiae, et boni ominis causa. H. és év n. (Bártfa. 1618.) 4-r. A—B = 2 iv = 8 szltan lev.

A czímlap aljára jegyezve: Reverendo ac Clarissimo Viro Domino Stephano Mischolezj Pastor apud Liszkaenses, vigilantissimo, fraternique suo omni observantiâ colendo, misit Patachino Paulus Puah Mischolcius.

A latin versek szerzői: Szeenci B. János, a pataki iskola rectora, Kisíri György senior, Gelei T. Gáspár, Czeglédi F. János, Meggyaszai P. Ferencz, Szántai C. Mátyás, Miskolezi P. György, Pataki An. Mihály, Váradi K. István, Meszti F. János, Óvári B. Péter, Rivuli P. Bálint, Pelsőczy Miklós, Komjáthi D. Mátyás, Miskolezi Puah Pál, Szeenci B. Mihály, Ináncsi Gergely és Gyarmathi Izsák.

7. Symbolum B. Athanasii de S. S. Trinitate: et de Incarnatione Filij Dei Domini nostri Jesu Christi Notis Breviter declaratum atque assertum Studio Davidis Parei D. Sacrarum literarum Professoris in Academia Heidelbergensi. Heidelbergae, Impen-

¹⁾ Kézirattal kitöltve SIGISMVNDI.

²⁾ Beírva: 27.

sis Jonae Rosae Librarij Francofurt. Typis Joannis Lancellotti. Academiae Typog. Anno cIo Io c.XIX. 4-r. 44 lap.

Pars prior de S. S. Trinitate. Respondente Basilio B. Borzasi Ungaro 20. Junij 1618. — Pars altera de incarnatione Jesu Christi. Respondente Michaele Aszalos Nobili Ungaro. 8. Augusti 1618.

Az első részt ajánlja Borzási Balázs Rhédei Ferencz Bihar vármegyei főispánnak, a váradi vár főkapitányának, fiának Rhédei Ferencznek, Deesi István váradi ref. papnak és a bihari egyházvidék esperestjének, s Keserői Dajka János gy.-fejérvári ref. papnak s Bethlen Gábor fejedelem udvari papjának. Üdvözlő verseket írtak Rhédei Ferenczhez, mint Borzási párfogójához Bojthi Gáspár, magához Borzásihoz Szilvási Márton, Csepei Ferencz, Szentkirályi Benedek és Udvarhelyi György. — A 2-dik részt ajánlja Aszalos Mihály Rákóczi Zsigmondnak, mint kegyes urának, és atyjának Gönczi Aszalos Tamásnak. Üdvözlő verseket írtak hozzá Thornai P. Ferencz, Muraközi D. Márton és Udvarhelyi György.

8. Septuaginta Graves et arduae Rationes, ob quas Regem Poloniae Nec non Senatores et Nobilitatem Regni Defensionis, in Hungaria, Bohemia et alibi locorum inevitabili necessitate susceptae, non adversari, neque committere decet, ut huic negotio implicentur. Quarum nonnullae ad Regem a Dn. Generali missae, Postea verò à Generoso quodam, Deo, Regi et Patriae fideli Polono, pacis avido, auctae, et informando unicuique, Germanica et Latina lingua publicatae sunt. S. l. et a. (1619). 4-r. A—T = 19 ív = 76 szímlap lev.

A címlap aljára jegyezve egykorú kézírással: N. B. Igaz Haza fia, és igaz lelkű ember volt ez, akarki volt, aki illyen tanácsot ad, és ezt méltó mindennap olvasni.

Ajánlja III. Zsigmond lengyel királynak, mint legkegyelmesebb urának »Posonii die Martini, Anno M. D. CXIX. Majestatis Tuae Subjectissimus D. R.«, ki mint a szöveghez függesztett 13 oklevél legutolsójából kitetszik lengyelországi senator volt s III. Zsigmond lengyel király felszólítására írta meg a hetven fontos okot, melyeknél fogva nem tanácsolja, hogy királya és országa a Magyar- és Csehországban s a többi szövetkezett tartományokban kitört mozgalmakba avatkozzék.

Az egész könyv szövege latin.

9. *Corona Nuptialis*. Sereniss: Ac Potentiss: Principis Et Domini, Dn. Gabrielis D. G. Sac: Rom: Imp: et Trans. Princip: etc: Partium Reg: Hung: Dn. Sic. Com. etc. Oppulidae ac Ratib: Dveis etc. cum Serenissima Princ: ac Domina, Dn. Catharina Marchionissa Brandeb: Prus: Iuliae, Cliviae: Montium Sedinorum: Pomer: Cassub: Vandal: etc. Nec non in Silesia, Cros: Car: Dveissa Consecrata primùm Heroi Sponso et Illustri, eiusdemque Sponsae Heroae et amicabile Ipso die solenni Nuptiarum: Anno: Gabrieli Bethlemio Katharina BrandebVrga est sVaVis aVis. (1626). Ab Andrea Teutovillano Sereniss. Dn. Principis Beneficiario. Bartphae, Typis Iacobi Kloesz. 4-r. A—B₂ = 1 $\frac{1}{2}$ ív = 6 sztlan lev.

10. *Christianus Lactens*, Quem Illustres et Magnifici Domini Dn. Georgius et Dn. Sigismundus Rakoci Devotè juxta et feliciter. Deo gratiam largiente, et universis auditoribus applaudentibus, repraesentarunt, quando tyrocinium Christianismi sui deposuerunt, in solenni examine, quod 15. Augusti Anno 1637. Celsissimus Transylvaniae Princeps praemitti voluit administrationi sacrae Coenae, in quà postridie hi duo Suae Celsitudinis filii fidem suam publicè primum obsignarunt. Praeunte Paulo B. Kereszturi, Praeceptore Illustrium Dominorum. Albae-Juliae Typis Celsissimi Principis, Anno 1637. 4-r. 160 lap. — Elöl czíml., Rákóczi Zsigmond ajánlása atyjához és az examen előtt tartott beszéde, mind latinul, 8 sztlan levél.

Megjelent a »Csecsemő Keresztyén« cz. alatt magyarul is Gyula-Fejérvártt, 1638. 4-r.

Hazai könyvtárainkban több példányban található.

11. *Instructio Quam Illustrissimus et Celsissimus Princeps ac Dominus, Dominus Georgivs Rakoci, Transylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes, etc. Tradidit Illustri et Magnifico Domino, Domino Georgio Rakoci, filio suo, natu majori, non longè pòst cùm ille scholis valedixisset. Albae-Juliae Anno 1638. 4-r. 12 lap.*

Czímlap híján megvan az erd. Múzeum könyvtárában is (néhai gr. Mikó Imre könyvtárából).

Sándor István Magyar Könyvesház 30. l. szerint megjelent magyarul is, Kis Imre fordításában, Gyula-Fehér-

vártt 1640. 4-r.; de én a magyar fordításnak egy példányát sem láthattam.

Az általam leírt eredeti latin példány a m. Akadémia colligatúrában a Keresztúri Pál Christianus Lactensébe, annak előzményei után a szöveg elébe, van kötve.

A magyar irodalom 1877-ben.

Ötödik közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelelve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkértnék a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni szíveskedjenek.*)

- Ábrányi Kornél.** A magyar dal és zene sajtóságai. Nyelvi, zöngidomi, harmoniai s műformai szempontból. I. rész. (Egyetemi nyomda n. 8- r. 148 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Ábrányi Kornél.** Zenészeti Aesthetika elméleti s gyakorlati szempontból tárgyalva. Az orsz. m. kir. zene-akadémia használatára. I. rész. (Egyet. nyomda. n. 8-r. 150 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Acta reg. scient. vniuersitatis vng. Budapestinensis anni 1877—78. Fasc. I.** Beszédék a budapesti tudomány-egyetem 1877—78. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor sept. 1. (Egyetemi nyomda. 8-r. 87 l.)
- Akadémia,** A m. tud., évkönyvei. XVI. köt. 1 darab. A magy. tud. akadémia 1877. május 27-én tartott XXXVII. közülésének tárgyai. (Akadémia. n. 8-r. 35 l. ára 1 frt.)
- Államköltéségetés** a magyar korona országai részére az 1878. évre. 1—13 füz. (Államnyomda. 4-r. 19, 59, 5, 3, 4, 4, 4, 28, 44, 292, 110, 44, 67, 54, 86-52, 70, 34, 54, 30, 90, 11 l.)
- Államvasutak,** A magy. kir., 1876. évi üzleti jelentése. (Athenaeum. 4-r. 48 l. 25 melléklettel.)
- Államvasutak,** A m. k., (keleti vonal) 1878. évi üzlet-előirányzata. (Államnyomda. 4-r. 36 l.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zalamegye történetéhez. IV. köt. 4. füz. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József nyomdája. 8-r. 193—256 l. Egy füzet ára 50 kr.)
- Beszéd** a kir. József-műegyetemen az 1877—8-ki tanév megnyitásakor 1877. sept. 16. (Athenaeum. 8-r. 25, V l.)

*) Ezen észrevételek értelmében tehát a jelen kimutatásból mindazon könyvek maradtak ki, melyeknek ezimlapjai az 1878. évszámmal vannak megjelölve.